

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник сімнадцятий

КАЗАХСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ

Упорядкував та переклав
Федір Моргу́н

Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
Київ — 1976

С(Каз)
К14

У збірнику представлені прислів'я й приказки казахського народу, в яких відбилися його соціально-історичний та життєвий досвід, багатовікова мудрість.

К $\frac{70500-116}{M205(04)-76}$ 104-76

© Видавництво «Дніпро», 1976.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Відомий письменник і вчений Мухтар Ауезов, говорячи про тематичне багатство і розмаїття казахського фольклору, зазначав, що Казахстан — це справжній океан поезії. Серед благодатних течій цього океану — лірико-героїчного епосу та пісень — не тільки не губляться, а, навпаки, яскраво виблискують ручаї малих форм усної народної творчості: прислів'я, приказки, загадки, приповідки, скоромовки. Вони, мов джерело, невичерпні, бо живить їх народ, який зберіг у своїй пам'яті неоціненний поетичний скарб, поповнював його день у день, проніс із сивої давнини через століття, через пам'ять багатьох поколінь аж до нашого часу, не втрачаючи при цьому ані зернини із своєї скарбниці.

У казахів надзвичайно розвинене мистецтво імпровізації. Воно живе й ширіє як один з видів художньої самодіяльності, підтримується і заохочується шляхом проведення творчих змагань акинів-

імпровізаторів, які в Казахстані називають айтисами.

Казахи шанують і героїчну поему, і душевну ліричну пісню, але водночас люблять гострий, влучний вираз, дотепне слово. Та й що б то був за айтис без дотепу, що за бесіда без жарту, без прислів'я чи примовки. Може, саме тому казахська мова така багата афоризмами, мудрим образним словом, влучними порівняннями й гумором, а казахські прислів'я виразні й дотепні.

Тематично вони надзвичайно багаті. У них, ніби в дзеркалі, відбилися усі грані життя казахського народу, його світогляд та історія, побут і звичаї, мрії і прагнення, вдача і мудрість. У стислій образній формі прислів'їв та приказок казахи втілювали свою любов до рідного краю («Нема краю кращого за рідний край, нема країни кращої за Вітчизну»), оспівували дружбу й товариськість, єдність і злагоду («Не май сорок верблюдів, май сорок друзів»; «Без єдності немає життя»), звеличували чесну працю («Праця прикрашає життя»), висміювали ледарів, базік, боягузів, невігласів («Боягуз і баранячої голови боїться», «На зріст — як верблюд, а розуму — з гудзик»), висловлювали свої погляди на

добро і зло, на правду і кривду, етику і мораль.

Багато прислів'їв створив казахський народ про землю та її природні багатства, про скотарство й землеробство.

Значне місце серед величезного багатства казахських прислів'їв та приказок належить прислів'ям на соціальну тему. В них народ гнівно засуджував експлуататорів та духівників, які, нещадно виснажуючи бідноту, обплутували її ланцюгом релігійних і звичаєвих догм («Релігія — темна нора», «Багаті потіють від жиру, бідняки — від праці»).

Певна річ, не все з того, що лишилося в пам'яті казахського народу, зберегло свою цінність до наших днів. Перейшли в пасивний фонд ті прислів'я й приказки, які були породжені класовою феодальною мораллю, відбивали віками втовкмачувані догми адату (напр., «Краще бути рабом багатого, як сином бідного», «Чоловік з мідною головою кращий за жінку із золотою», «Краще, не бачивши, одружитися з багатотою, аніж, побачивши, — з красунею»).

Частина прислів'їв та приказок обновилися, переосмислилися й лишилися в широкому вжитку, надаючи мові виразності, образності, влучності.

Великою мірою поповнилася скарбниця мудрості казахського народу за роки Радянської влади прислів'ями та приказками, які славлять Радянську Вітчизну, Комуністичну партію, Леніна, вільну, колективну працю й щасливе життя на оновленій землі («Ленін — наша зоря ясна», «Для народу партії слова — мов крила для орла»).

Поповнюється фонд прислів'їв та приказок також за рахунок влучних виразів із творів радянських казахських письменників М. Ауезова, С. Муканова, Т. Ахтанова та інших, які не лише черпали перлини мудрості із скарбниці народної мови, а й самі створили чимало яскравих афоризмів.

Слід зауважити, що протягом багатьох століть вироблялася й специфічна художня форма казахських прислів'їв і приказок. Вони переважно римовані, значна частина їх — звичайні чотиривірші на зразок:

Скучає кінь за табуном —
кошитом б'є тривогу;
за домом затужив джигіт —
лаштується в дорогу.

Не так уже й рідко зустрічаються прислів'я на шість і навіть на вісім віршованих рядків. За тематикою вони зде-

більшого побуту. І як протилежність їм — приказки-афоризми: чіткі, гранично стислі. Хоч такі прислів'я, як правило, не римовані, але рвучкістю своєї думки вони одразу й назавжди западають у пам'ять.

Зовсім інша інтонація й форма вираження у прислів'ях про повсякденне життя. В них ніби все сказано, аж ні — треба подумати. Приміром: «Прийшов просити айран — не ховай відра», «Сівши на верблюда, не ховайся за козу» тощо. Та, незважаючи на особливості форми й тематичну відмінність казахських прислів'їв, при глибокому їх вивченні переконаєшся, що і своїм змістом, і ідейним спрямуванням вони дуже близькі до прислів'їв і приказок інших братніх народів нашої країни. Це добре видно, коли поставити їх в один ряд:

«Впертому скажеш: «Падай туди», — він неодмінно сюди впаде» (казахськ.).

«Ти йому про кобилу, а він тобі про верблюда» (киргизьк.).

«Ти йому слово, а він тобі десять» (рос.).

«Ти йому про Хому, а він тобі про Ярему» (укр.).

«Краще добра сорока, ніж поганий яструб» (казахськ.).
 «Краще живий пес, аніж мертвий лев» (груз.).
 «Краще синиця в жмені, як журавель у небі» (тур.).

Особливо ж близькі прислів'я та приказки, створені народами-братами в радянську добу. Недарма говориться в казахському прислів'ї: «Сила птаха — в крилах, сила людини — в дружбі». Взаємовплив, творче взаємопроникнення і взаємозбагачення — це важливі чинники, які сприяють дружбі народів, їхньому духовному й культурному зростанню. Вище вже зазначалося, що багатий казахський епос крізь століття аж до наших часів донесла дивовижна пам'ять народна. Та, яка б вона не була, — це тільки пам'ять, і в ній неминучі втрати. Збирання ж і записи поетичних скарбів казахського народу почалося порівняно недавно. Перші більш-менш систематизовані записи й публікації їх припадають на дев'яності роки минулого століття. Саме тоді в Ташкенті, Оренбурзі, Петербурзі, Казані (на території нинішнього Казахстану ніяких видавництв на той час не було) в етнографічних виданнях

з'являються записи казахських прислів'їв, зроблені відомими орієнталістами А. А. Дівасвим, П. М. Меліоранським, В. В. Катаринським, М. М. Пантусовим. Широкого розвитку збирання, опрацювання і вивчення казахського фольклору, зокрема прислів'їв і приказок, набуває після Великої Жовтневої соціалістичної революції. За роки Радянської влади в Казахстані вирости обдаровані кадри фольклористів, лінгвістів, літературознавців. Величезну роботу по збиранню й дослідженню прислів'їв, приказок, примовок, загадок ведуть поети і мовознавці Утебай Турманжанов, Музафар Алімбаєв, Кайш Айнабеков та інші.

У 1957 році в Казахському державному видавництві художньої літератури вийшов перший збірник казахських прислів'їв і приказок, упорядкований Утебаєм Турманжановим. Згодом виходить і друге, доповнене, видання цієї книги. Нині Інститут літератури і мистецтва Академії наук Казахської РСР готує двотомне академічне видання казахських прислів'їв і приказок.

При доборі матеріалу до цього збірника в основу покладене друге, доповнене, видання книги «Қазақтың мақалдары мен матаалдары» — «Қазақські прислів'я

та примазки» (упорядник У. Турманжанов), Алма-Ата, 1960.

Книжечка казахських прислів'їв і приказок виходить українською мовою вперше. Вона познайомить українських читачів з образним словом дотепного, мудрого й веселого братнього казахського народу.

Федір Моргул

Рідну землю, як прапор, шануй

Партія — розум і світоч народу.

Партія — очі і вуха народу.

Партія наша — і місяць, і сонце,
партія — прапор наших перемог.

Для народу партії слова — мов крила
для орла.

Що партія сказала, те й збудеться.

Ленін — наша зоря ясна.

Ленін — добрий велет,
Ленін — батько землі.

Ленін — наймудріший з мудрих.

Ленін — найбільший більшовик.

Ленін високий, як гори.

Ленін за бідноту уболівав душею,
мов за дитину.

Квітнуть, наче квіти, Леніна мудрі
думки.

Ленін у нашім юнім буянні живе.

Коли любиш свою Вітчизну,
то й на подвиг за неї підеш.

Нема краю кращого за рідний край,
нема країни кращої за Вітчизну.

У ріднім краю і земля найкраща,
і люди найкрасивіші.

Людина в ріднім краю —
мов квітка в травневім гаю.

○
Моя Вітчизна — пісня коліскова.

○
У ріднім краю, як у колиці золотій.

○
Людина без Вітчизни, як соловей
без лісу.

○
На рідній землі тепло і вдень і вночі.

○
Вітчизна гріє тепліше за багаття.

○
Краще землю орати своєю, ніж бути
султаном у чужім краю.

○
Хай не буду вершиною в ріднім
краю, — хоч каменем над зворищем
постою.

○
Земля без людей — пустеля.

Справжній джигіт, пройшовши
багато доріг, завжди повертається
до рідного порога.

○
Скучас кінь за табуном —
копитом б'є тривогу;
за домом затужив джигіт —
лаштується в дорогу.

○
Хороша земля — душі насолода;
хороша людина — щастя народу.

○
Народ — священний, хто одірветься
од нього — заблукає.

○
Одірватись од народу — все одно що
втратити розум.

○
Життя батира * — з народом,
життя народу — з Вітчизною.

○
* Б а т и р — у деяких східних народів —
герой, хоробра людина.

Разом з народом і горе — не горе.

○

Той, хто скривдить свій народ, довго не проживе.

○

У народу п'ятдесят вух.

○

Народ не старіє.

○

Народ захоче — прірву перескоче.

○

Слово народу — гармата.

○

Розум народу — океан.

○

Народу не перехитруєш.

○

Згуртований народ — міцний.

○

Дружба і злагода — братерство й добробут.

Основа щастя — єдність.

○

Єдність ворога долає.

○

Щастя — в злагоді.

○

Немає злагоди — і робота не йде на лад.

○

Злагода — від організації, найвища злагода — від єдності.

○

Шестеро нарізно — ні з чим прийдуть, шестеро разом — гору принесуть.

○

Від громади щастя не втече.

○

Гуртом і працювати веселіше.

○

Одне дерево — не ліс, одна цеглина — не мур.

У самотнього роботі кінця немає.

Один скирти не вивершить.

Овець у гурті навіть вовк боїться.

З однієї пшонини каші не звариш.

Один гусак не гелгоче.

Кінь без гурту не біжить.

Однак загубить лук — не знайде,
громада стрілу загубить — знайде.

Для одноаульця їжі не жалій, хоч
мало залишилося — останнім
поділись.

Коли вас двос — радсья з товаришем,
коли ти сам — питай поради
в шанки.

Крапля до краплі — вже й ріка тече.

Якщо двос потісняться, знайдеться
місце третьому.

Який з п'яти пальців не вкусн,
однаково боляче.

Ший кожух порадившись — не буде
куцый.

Коли на вузькій кладці дійдете
згоди, то і в неосяжнім степу
поладнасте.

Окраса миски — їжа, окраса гори —
каміння, окраса народу — молодь.

Дружба й геройство ведуть до
перемоги.

Земля красна просторами, народ —
героями.

«Ви» — шана, «ми» — допомога.

Нема ріки без берегів,
героя — без народу.

Сміливі народжуються для народу.

Добробут народу — щастя героя.

Герой — слава народу.

Народ народжує героя, герой
віддасть народові життя.

Хоробрий перемагає смерть.

Щастя — супутник мужнього.

Геройська смерть множить героїв.

Честь сильніша за смерть.

Герой помирає — подвиги його
живуть.

Виправдус герой народу сподівання,
народ героя славу береже.

За джигіта, яким люди пишуться,
і дівчина оступається.

Сила героя не в м'язах, а в серці.

І батиреві відвага потрібна.

Справжній герой не хвалиться,
коли перемагає, але й не втрачає
мужності, коли зазнає поразки.

Коли хвалиться батир — розповідає
про перемоги над ворогом; коли
хвалиться базіка — розповідає про
свої пригоди.

Для сміливця і ціпок — зброя.

Доброму борцеві однаково —
що з лівої, що з правої руки.

Справжній косар не вибирає коси;
справжній батир не вибирає зброї.

Сталь гартується у вогні, герой —
у бою.

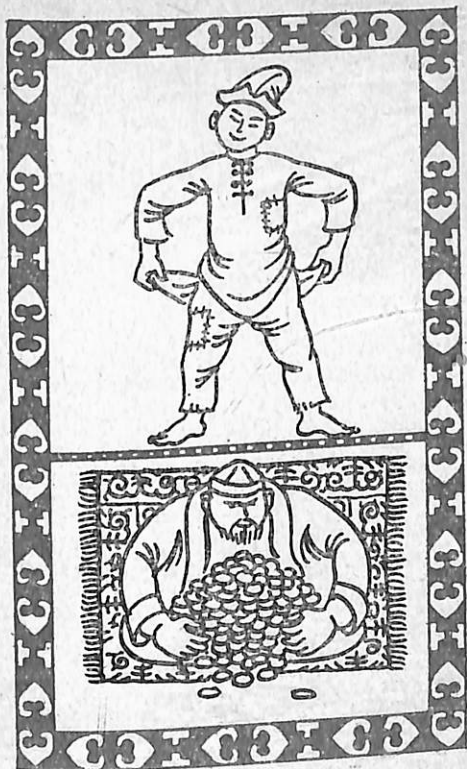
Нар * пізнається в дорозі,
звитяжець — у борні.

Далека дорога — випробування
коневі, дорога горою —
випробування герою.

Хто воїна поважає, біля порога його
не саджає.

Хмарам сонця не захмарити — війні
миру не затьмарити.

* Н а р — одnogорбий верблюд, символ
сили й могутності.

Бідняки потіють,
а пани з того жириють

Багатство — не мета, бідність —
не сором.

Бережи не багатство, а совість.

Не цурайся місця, де нема трави; не
зневажай людини, що не має худоби.

Багатому худоба дорога, бідному —
діти.

Багатство бідного — здоров'я.

Багач бідного не розуміє.

Багач — наказом, бідак — працею.

Бай стогне від жиру, бідняк —
від голоду.

Бай бідної рідні не впізнає.

Краще милість сонця, аніж милість
багача.

Хто йде за торе *, залишиться без
голови.

Казну, жорстокістю нажити,
вітер розвіє.

Багатий і здобич бере багату.

Чим більший бай, тим смачніше
йому подавай.

Правда баям очі мозолить.

* Торе — пан, начальник, чиновник ви-
сокого рангу.

Хто з'їв сметану, — врятувався,
хто посуд вилизав, — попався.

Хвицнули того, що в халаті,
а боляче тому, що в сорочці.

Халву з'їв правитель, а побили
сироту.

Хоч юрта у бая біла, та совість
чорна.

Хоч юрта у бая біла, та в ній, як
у пустці.

У верблюда ноги криві, у пана —
слизькі.

Бур'ян — коло яру, кази * — біля
хана.

* К а з и — мусульманський суддя за шариатом (релігійними канонами).

Хан — розбійник, народ — суддя.

Уникай, небоже, милості хана,
щедрості пана, ріки без броду, гори
без переходу, капави без огорожі.

Не ходи до хана — сам приїде
ще й худобу забере, не ходи до
пана — сам приїде ще й барана
забере.

Підеш просити до бая —
повернешся ні з чим,
підеш скаржитись до хана —
зостанешся без голови.

Якщо ханський сивок скаже, що він
місток, не переходь через нього.

Хто не до душі людям, той милий
хану, хто не до душі ханові, той
милий людям.

У бідняка міцна спина, у вола — шия.

У багатого душа болить — бога лас,
у бідного — за кетмень береться.

Багатий похвалиться — всього
добуде, бідний похвалиться — всього
позбудеться.

Хто не хоче дати — причин знайде
багато.

Зарізає верблюда, а м'яса просить
у того, хто зарізає козу.

Не хвались, що багатий, — приходить
бідність, не хвались, що маєш
компанію, — приходить самотність.

Не обирай бієм* лихого — засудить
тебе самого, не позичай у скупого —
здере вдвічі хоч із свого.

* Бі́й — суддя за звичаєвим правом,
старшина роду.

Коли біїв два, позовів — чотири.

Галасливий бії судить, не зляччи
з коня.

Від нового бія не жди справедливого
суду, у нового багача не позичай.

У торбі бідняка і заяче вухо не
поміститься.

Сюди смикни — здохне віл, туди
смикни — зламається віз.

Коли пастух рахує сам — йому вола
й корову мають дати, коли рахує
бай — не припаде й теляти.

І так біднякові влітку піт дошкуляє,
а він ще й на джайляу* з речами
шкандибає.

* Д ж а й л я у — літні пасовища у ко-
чівників.

Мало худоби — бідність, обмаль
розуму — нікчемність.

○
Бідняків два — кінь один.

○
З бая виходить сало,
з бідняка — піт.

○
Один танцює, коли наїється,
другий — щоб зігрітися.

○
Те, що впало на землю, — доля
сироти.

○
Як нема штанів — аршин полотна
сниться.

○
Де вдосталь панів, там воли гладкі,
де багато позовів, там правителі
гладкі, де багато покійників, там
мулли гладкі.

○
Релігія — темна пора.

Хто на бога покладається, без усього
лишається.

○
Поки ти дійдеш до бога, я вже вдома
буду.

○
Не радій, що сніг випав, за ним
мороз прийде, не радій, що ходжа
пішов, — ніяз * подарунка жде.

○
Мулла дасть себе раз ошукати,
іншого сам двічі обдурить.

○
Мулли жаль худоби, бідному —
життя.

○
Ворона їсть, що знайде, мулла
читає, що знає.

○
На родючій землі віл жирніє,
на пошесній землі — мулла.

* Ніяз — духовна особа у мусульман.

Голова у мулли порожня, зате чалма
на пій велика.

○

Ніж «о боже!», браце «ойбай!»*.

○

Ніяка красуня не затьмарить сонця,
ніякий багач не захопить усієї землі.

○

Бідняки крокують сміло, багачам
настав кінець.

○

Бідняки розігнули спини, щоб
підвестися та багачам могили копати.

* О й б а й! — вигук радості чи здиву-
вання.

Життя без праці — погаслий
жар

Праця, праця і праця — ось три
віковічні скарби.

Труд — другий батько людини.

Ключі від щастя — в праці.

Праця — багатство народу.

Труд прикрашає життя.

Вінець праці одного — добро, вінець
праці спільної — свято.

Одноосібниками були — голодували,
в колгоспі заможними стали.

У дружній артілі поле родить, тому
й достаток є.

Колгосп без обліку — дім без дверей.

Малі труди — мізерні плоди.

Життя вчить, труд — єдинос.

Добрій кінч пізнається в їзді,
людина — в труді.

Труд славить людину.

Праця до геройства веде, слава героя
знайде.

Чесна праця до людей веде; лінощі
й хитрощі — до самоти.

По роботі й достаток.

Робота пішла — достаток прийшов.

Добро, нажите без труда, і зникає без сліда.

Що покладеш у казан, те потрапить у ложку.

Чесно заробиш — спокійно з'їси.

Чим важча робота, тим смачніша їжа.

Попрацюєш до поту — поїси в охоту.

Роботящому — солодкий хліб,
ледарю — солодкий бік.

Коли верблюдові потрібна колючка,
він простягне шню.

Хто горобців боїться — проса не сіє.

Виростиш урожай — матимеш що їсти.

Що посієш, те і жатимеш.

Не посієш — не збереш врожаю,
не вчитимешся — не матимеш знань.

Хто жати лінується,
далеко обідати ходять.

Хоч тобі й лишилося жити до обіду,
зароби стільки, щоб вистачило
до вечора.

Посіявши просо, не чекай пшениці.

Поганий жнець довго серпа вибирає.

Що треба для зими — збирай улітку.

Без праці нема насолоди.

Поганої роботи нема.

○

Кожна справа у свій час цікава.

○

Праця спритних поважас.

○

У кого руки вправні, у того й харчу
вдосталь.

○

Якщо твій син моторний, вважай, що
твоя нива зорана.

○

Хто добре дмухас — розпалить, хто
думас — знайде.

○

Якщо уміло розпалювати, навіть
сніг займеться.

○

Хто риби ловити не вмiє,— тільки
воду каламутить.

○

День людини — для людини.

Хто не мав овець, той отару, пасучи,
замучить.

○

Курки не вмiє нагодувати, а береться
дівчину наряджати.

○

Розумній людині й сімдесяти ремесел
мало.

○

У кого пальці довгі — музикою
стане, у кого вуха довгі — співаком
стане.

○

Джигіту і пісня — мистецтво,
і ремесло — мистецтво.

○

У майстра — руки золоті, в акина —
слова.

○

Щасливий той майстер, якого учень
обганяє.

○

Хто не поспішас, залишиться позаду.

Хто біжить — обганяє, хто лежить —
задніх пасе.

○

Хто на багато весіль поспішає,
на жодне не встигне.

○

Не хвали каші, ще й проса
не сіявши.

○

Ще й вола нема, а землю під посів
уже поливає.

○

Де багато пастухів, там вівці
дохнуть.

○

Де багато чоловіків — дров нема;
де багато жінок — води нема.

○

В одній руці двох кавунів
не вдержиш.

○

Хто чіпляється за два човни —
потоне.

Короткої нитки у вузол не зав'яжеш.

○

Ложкою озера не вичерпаш.

○

Людина, що працю любить замолоду,
від роботи не стомлюється.

○

Замолоду — праця, на старість —
шана.

○

Як малого до діла не привчив,
дорослого не привчини.

○

Що раніш почнеш працювати,
то швидше виростеш.

○

Одрізує дерево довше — вкоротити
можна; одрубуй залізо коротше —
подовжити можна.

○

Перш ніж говорити про срібло
на своїй рушниці, скажи, як вона
стріляє.

Робиш руками, відпочиваш
головою.

Хто не може справитись з конем,
періщить голублі.

Не затикай за пояс дрюка, якого
не піднімуть руки.

Кроїш одяг — крій із запасом,
звузити легше.

Не працюючи, кінця роботи
не знайдеш, не прагнучи, до свого
щастя не дійдеш.

Краще робити задарма, ніж блукати
без діла.

Робота — ворог ледаря.

Ледар ще й не сіяв, роботящий вже
збирає.

Ледар — сам собі ворог.

У ледаря завжди дві роботи.

Нероби світ тісний.

У нероби день довгий.

Лінивий до обіду спить, до вечора
позіхає.

У працюючого робота довга,
у нероби руки короткі.

Не полінусься — майстром станеш.

Ліноців позбудешся, добре
працюватимеш — здоров'я і добробут
матимеш.

Бур'яни посівам не дають життя,
ліноці людину збивають з пуття.

Доручи щось зробити ледарю, він
тобі ще й поради даватиме.

Працьовитий іде за роботою,
ледащо — за частуванням.

Два ледарі друзями не бувають.

Шкапа їсть, як добрий кінь, а робить,
як лоша.

Сів на баского сірого — добре тримай
поводи.

Хоч і твій син викував меча,
перевір, чи нема на лезі щербини.

Поганий швець довго шило вибирає.

Кожен шие кожух на свій зріст.

У рибалки кінь гине від спраги.

Коваль доброго ножа не має, швець
без чобіт ходить.

Місце, де побував, — не далеко,
камінь, який підняв, — не важкий.

На готове діло багато критиків,
на готову їжу багато охочих.

Не гань вугілля — воно змушує
залізо розбіркувати іскри.

Щоб зваяти повстяний килим —
треба докласти і рук, і сили.

Чобіт береже підкова,
джигіта — сила.

Перемагає не той, хто пнеться,
а хто силу має.

Не вір силі, що похваляється,
вір ділу, що робиться.

Кінець праці — радість.

Не кажи, що в нього лук старий,
спершу подивись, як він стріляє.

У кого снага в душі, у того в ділах
здобутки.

Земля красна врожаєм

Окраса землі — врожай, краса
людини — знання.

Коли земля виснажується,— бур'ян
на ній росте.

Ячмінь, пшениця — харч, золото,
срібло — камінь.

Хоч би який великий був урожай,
два роки його не їдять.

Хлібороб плекає надію щороку,
рибалка — щодня.

Земля кінчається там, де кінчається
вода.

На воду і вогонь надій не покладай.

Ріка витікає із джерельця,
вливається в море.

Трава без води — таріль без їжі.

Трава жовкне із стеблини.

Худоба росте й нагулюється від
землі.

Людина без коня — як птах без
крил.

Кінь — крила батирия.

Добрий кінь — крила відважного.

Добрий кінь дружить з людиною,
добрий пес із худобою не
розлучається.

Коли кінь добрий,— і далеке
близьким стає.

Не хвали коня, не поїздивши місяць,
не хвали дружини, не проживши рік.

Бойовий кінь потрібен у бою,
скакун — щодня.

Нема одягу, що не зношується,
нема коня, що не скориться вздечці.

Не знаєш порову коня — краще
обійди.

У ситого коня вісім ніг.

Поганий коня вівсом, а не батогом.

Скакуна не оцінюють на око.

Норов коня знає хазяїн.

Кінь, що сам скаче,— справжній
скакун.

Кінь дороги не визнає, поки
не спіткнеться.

Хто на рисака сідає, про долю
забуває.

Коня стригун випереджає, батька —
син.

Хвали лоша, але сідай на коня.

Худому коневі і батіг важкий;
драній юрті і краплина важка.

Доброму коневі у зуби не заглядай,
у здорової людини віку не питай.

Кривому верблюдові потрапляє до
рота саме перекотиполе, та й то, коли
вітер занесе.

Худого коня і в обід паси.

○

Не понюхавши дна рептуха, кінь не
наїсться.

○

У хорошого верблюда ніздря
не рветься.

○

Смирний верблюд хороший, як
шерсть оббирати.

○

Горбата не попона, а верблюд.

○

Хоч як верблюд біжить, від свого
в'юка не втече.

○

Верблюдові, що на зріст свій
надіявся, назви року не дісталось *.

* У літочисленні за так званим тварин-
ницьким циклом (цикл — дванадцять ро-
ків) роки визначалися іменами тварин
(рік мавпи, рік зайця, рік миші тощо).

У останнього верблюда поша
найважча.

○

На шляху нара поклажа
не залишиться.

○

Зламається гарба — деревина
пропаде; здохне верблюд — усе
пропаде.

○

Верблюд без стада реве, дитина
без матері плаче.

○

Окраса озера — дерева,
багатство народу — вівці.

○

Вівці жир не заважає.

○

Кульгавий баран після обіду голос
подає.

○

Шукай кривого барана як не біля
аулу, то біля колодязя.

Кривий баран лежачи сало нагулює.

Де барана злякали, туди він більше не піде.

Нащо барану дзвоник!

Корова гребує водою, а вода того й не помічає.

Худій корові роги не потрібні.

Хто знається зі свинею, валятиметься в багні.

Хоч з віслюка й погане м'ясо, зате сила добра.

Якщо осла легко нав'ючувати, він зледачіє.

Навіщо віслюкові срібне сидельце!

Розжиріє віслюк, то й хазяїна хвицатиме.

Коли кінь їсть ячмінь, осел вуха щулить.

Родичам — поштування, худобі — сіль.

На худобу, що відбилася від череди, вовк ласий.

Білий пес чи чорний — однаково собака.

В аульного пса хвіст бубликом.

Коли наближасься до аулу, пес попереду біжить.

Хоч золотого нашійника надінь на пса, однаково покидьками не гребує.

Пес, що не вмів гавкати, пропустить
злочинців в аул.

Один пес гавкає на того, кого бачить,
другий — вслід йому.

Переляканий пес три дні гавкає.

Пес не заспокоїться, поки свого
посуду не оближе.

Голої кістки і пес не гризе.

Собака, навіть щеня пестячи,
гарчить.

Собаче вітання — гарчання.

Маленька собачка і до старості —
щеня.

Тихий пес стиха й кусає.

Улєсливий пес свою пайку
ще вдосвіта одержує.

Цепний пес для полювання не
годиться.

Якщо роздрочити пса — хазяїна
покусає, горобця — на беркута
кинеться.

Гарний гончак, тільки чому його лис
не любить?

Лис хитрий — голими руками не
візьмеш.

На лиса є гончак.

Як вовчєня не годуй, воно вити
не перестанє.

Вовка не привчиш до прив'язі,
свині — у плузі ходити.

Лис на ніч місця не вибирає.

○

Місяць ясний — засьць худий.

○

Засьць своєї тіні боїтьсЯ.

○

Сові ніч ясніша за день.

○

Одне око ворони на дулі рушниці,
друге — на смітнику.

○

Ворона криче — зове зиму,
гусак гелгоче — кличе літо.

○

Прилітають ворони — будуть
приморозки, прилітають гуси —
настане літо.

○

Із пташеняти в свій час кібчик
виросте.

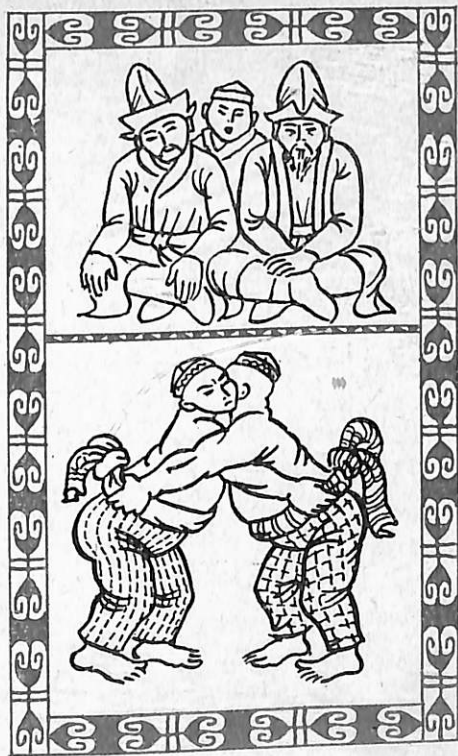
Зозуля сама своє ім'я називає.

○

Душа риби — у воді.

○

Кожен місяць свою назву має.

Сила птаха — в крилах,
сила людини — в дружбі

Дружба — шлях до щастя.

Дорога дружби — широка.

Сильний той, хто має друга.

Є край і великому, і малому,
а дружба — безкрая.

Не май сорок верблюдів, май сорок
друзів.

Ділити навпіл — ознака дружби.

У малому горі їжа виручас,
у великому — друг.

Поважай того, в кого багато друзів,
поділися з тим, у кого мало друзів.

Чвари підривають дружбу, дружбою
живе народ.

У кого друзів багато, того ворог не
здолає, в кого розуму багато, того
сварка обминає.

У дружбі будь як мед, у сварці — як
сіль.

Перед ворогом не хились, для друга
життя не жалій.

Двоє добрих людей зійдуться — ніби
олово, зіллються.

Зустрінуться вперше — знайомі,
зустрінуться вдруге — приятелі.

Коваль вугляреві — друг.

Джигіт джигітові — брат.

Щасливому джигіту в дорозі друг
стрічається.

Хто залишить друга в дорозі, сам
опиниться на роздоріжжі.

Сам загинь, а друга виручи.

Хто не дбає про друга — попаде
в лабета ворога.

Коли в тебе горе — йди до друга,
коли голодний — іди до юрти.

Чи холодний дім, дізнаєшся, коли
зима настане, хто тобі ворог, хто
побратим, дізнаєшся, коли біда
нагряне.

Переможеш ворога — порадуйся
друга.

Не переоцінюй друзів, не недооцінюй
ворога.

Не насміхайся над другом —
сам станеш посміховиськом.

Коли приходить новий друг,
давньому другові сльози на очі
приходять.

Коли сваряться друзі, радіють
вороги.

Не вір похвалі ворога.

Чого тільки не наснитися, чого
тільки не накаже ворог.

Сварка — початок ворожпечі.

Почалася сварка — будь
розумним, напав ворог — будь
батирем.

Якщо два круки не поділяться —
здобич дістанеться вороні.

Два бореуки в одній порі
не вживуться.

Тихо, ясно — не думай, що то вже
й година; принишк, зачався ворог —
не думай, що його нема.

Коли вітер подув — накинь халат,
про ворога почув — бери свій меч
і щит.

Чекаєш перекочівлі, не пали всіх
дров, чекаєш ворога — не втрачай
розуму.

Мовчатимеш у суперечці —
здасишся, лежатимеш — у полон
попадеши.

У бою не показуй спину ворогові;
пожалієш ворога — сам зазнаєш ран.

Буває незлагодя гірша за бійку.

Нетоплений дім — повітка, дім без
людей — могила.

Дім без жінки — сирота.

Дім, який не можуть заповнити
сорок чоловіків, — одна жінка
заповнить.

Хороша жінка — вдома рай,
погана — хоч з дому втікай.

Що з того, що в громаді спокійно,
коли жінка сварлива.

Цікава жінка багато питає, зла
жінка багато плаче.

І таке буває: жінка на чоловіка
дивиться, а чоловік землю
розглядає.

Хороша жінка поганого чоловіка
виправляє.

Жінка, люба чоловікові, люба
й людям.

Надумав перегочувати — юрт*
поганим здався, надумав
розлучитися — дружина ледачою
здалася.

Жінка, що вогонь позичати прийшла,
тридцять приводів для балачки
знайшла.

Роботяца жінка позичає вовну,
ледача — воду.

Батько — висока гора, мати — озеро
біля гори, діти — очерет на березі
озера.

* Юрт — місце, територія кочівлі.

У кого нема дітей, в того нема
і щастя.

Своїх діток воропа називас
біленькими, їжак — гладенькими.

Материне молоко для маляти мед,
мова маляти — для матері мед.

Добрый кінь — легка дорога, добрий
син — світоч душі.

Виховав батько — робитиме стріли,
виховала мати — шитиме халати.

Мрія сміливця — кінь із сідлом
золотим, мрія жінки — син в колісці
золотій.

Ясніше сонце для тієї, що сина
народить.

Старик — дерево, дитя — листочок.

Душа матері — в дитині, душа
дитини — на вулиці.

Своє дитя хоч стусонеш — не піде,
а чуже й прив'яжеш — не вдержиш.

Сирота при батькові — сирота,
сирота при матері — напівсирота.

Хто наголодувався, не скаже:
«Годі», — поки не наїсться; хто
зазнав сирітської долі, не озветься,
поки тричі не гукнеш.

Дитині, що має зуби, розиковане —
не їжа.

Дитя сміється — не насміється,
ледар спить — не виспитья.

Дивлячись на сосну, лоза росте,
дивлячись на ровесників, хлоп'я
росте.

Немовляті холодно й від тіні птаха.

Хлопець уже в шістнадцять літ
у домі господар.

Коли шестилітній на коня сідає, його
шістдесятилітній благословляє.

Хлоп'я, що прагне воїном стати, його
в уяві буде малювати.

Квітка розквітає — землю
прикрашає, дівчина виростає — край
свій прикрашає.

Хутро — окраса шапки, дівчата —
аулу окраса.

Хороша дівчина — комір з видри,
хороший джигіт — зірка в небі.

Аул з дівчатами веселіший.

Де кумис, там його і наливають,
де дівчата, там і музики грають.

Червоніла, соромилась та й дівкою
стала.

Води пісок не зупинить, дівчини
сварка не вгамус.

Не та красуня, що вродлива, а та, що
серце мила.

Купстуй їжу, глянувши на посуд,
бери дочку, глянувши на матір.

Пішла сита просити та там і заміж
вийшла.

Узяв гарну — весілля тиждень гуде,
узяв негарну — і кращий друг на
той * не йде.

* Т о й — свято, бенкет.

Туди, де весілля гуде,
і сліпий дорогу знайде.

Чекання весілля цікавіше, ніж саме
весілля.

Смілива невістка, а баранячої голови
боїться.

Тобі, допо, кажу, а ти, невістко,
слухай.

Хто батька не поважас, того й син
не поважатиме.

Є рідня по крові, є рідня по
братству, нема рідні по багатству.

Кочерга довга — не обпечеш рук,
рідня велика — не скривдять люди.

Родичі хоч і сваряться, та одне
одного не цураються.

Старший брат починав, а кінець
молодший.

Не вважай рідним поганого, хоч
і ближнього, не вважай нерідним
хорошого, хоч і далекого.

Запрошуй родичів до обіду, а не до
роботи.

Хто твій сусід, той тобі й родич.

Гостя запрошуй на порозі.

Поганий гість — хазяїн тікає,
поганий хазяїн — гість не
засидиться.

Коли ти гість мій, не кажи: «Роби
так», — тоді і я не скажу: «Іди геть!»

У гостях не питай про шубу,
на весілля йди ситий.

Щасливий гість прийде — вівця
двійнят приведе, нещасливий гість
прийде — вовк на отару нападе.

Як іти на той непроханим, краще
бери гирлигу та йди овець пасти.

Кличуть — не спізнуйся,
не кличуть — не поспішай.

Гість обов'язково має заночувати,
коли він запрошений.

Не підеш на запросини, сам потім
проситимешся.

Гість смирніший за вівцю: сало
даси — і те їсть.

Краще випроводити не вітаючи, ніж
пригощати питаючи.

Пішій гість добре спить.

Гість прийшов — м'ясо вари,
а не звариш — обличчя горітиме.

Гостю любий мій, не забувай, що
у тебе є дім свій.

Чекай від гостя не грошей,
а «спасибі».

Який дастархан* — така й бесіда.

* Д а с т а р х а н — скатертина, в пере-
носному значенні — поштування.

Надійся не на силу, а на розум

Красива земля — душі насолода;
хороша людина — щастя народу.

У кого душа красива, той і зовні
гарний.

Хоч дерево й не високе, зате яблука
на льому добрі.

З добрим — ріднись, з поганим —
розійдись.

Добрий будеш — багато рідні —
набудеш.

З добрим поведешся — сам добрим
станеш, з дурним поведешся —
сам таким станеш.

Йому близькі й далекі привіт
передають.

Хорошій людині й місце достойне.

Де тебе знають — людину в тобі
поважають, де не знають — одержу.

Від доброго не втікай, поганого
не вітай.

Погану дорогу не вважай близькою,
пройдисвіта — доброю людиною.

Хай на доброго й порошок
не впаде, хай кожен одвертається,
коли лихий іде.

Перед хорошим будь дужим, перед
поганим — мужем.

Хороший джигіт і добрий кінь
множать славу народу.

Нащо питать, чийого роду, коли
й сам він молодець.

Слово хорошого збуджує розум,
слово поганого — досаду.

Краще добре слово хорошого, ніж
обід лихого.

Хороший розмовляє лагідно,
поганий — сердито.

Лихий і на добру пораду злу
відповідь має, та правда чорне
од білого відрізняє.

Коли піднімешся на пагорб — очам
далина відкривається, коли
поговорити з хорошим — простір
душі відкривається.

Стрінуться двоє хороших — і дружба
довіку; стрінуться двоє лихих —
на все життя вороги.

Хорошому скажеш — пам'ятатиме,
поганому скажеш — реготатиме.

Поганому боляче від будяка,
доброму — від слова лихого.

Краще доброму в дорогу, як
поганому в руки.

Доброта — не на показ.

Добре діло — душі спокій.

Зробиш доброму добро — не забуде,
зробиш поганому добро — і на день
пам'яті нема.

Коли приходить сумирай* — і вода
кінчається.

* Сумирай — людина, що поєднує в
собі всі людські вади.

Зло, що замислив проти чужого
теляти, окошиться на твоїх волах.

Якщо за життя не поважають —
не плакатимуть, коли й помре.

Погане купив — не з'їси і не
продаєш.

Поганий кінь і на доброму
пасовиську скакуном не стане.

У кривого дерева і тінь крива.

Сила — в знаннях.

У науки нема дна.

Вчення — джерело знань, знання —
джерело щастя.

Ти — вчився, я — засвоював.

Розум — шуба, що не старіє,
знання — копальня, що не
вичерпується.

Набувати знань — однаково, що
колодязь голкою копати.

Бери лише один урок, але повторюй
його тисячу разів.

Не набувши знань — не похвалієся,
не набувши вміння — не хизуйся.

Коштовності — в горах, розум —
у молодих головах.

Око дивиться — не надивиться, вухо
слухає — не наслухається.

Знаннями обмінюються, щастям
діляться.

Невченому не дивися в рот.

Багатство заліза — міцне багатство,
багатство руди — невичерпне
багатство, багатство розуму — вічне
багатство.

Золото не пеусться, розум не
видихається.

Вченому — світ ясний, невченому —
сонце притьмарене.

Вчений думає, що сказати,
невчений каже навмання.

Не знаєш — спитай іншого, хоч він
і молодший за тебе.

Багато ходитимеш — багато
побачиш, багато бачитимеш —
багато чого навчишся.

Батьківські поради — дороги даль
ясна, мудрого поради — озера
глибина.

Той знає, той не знає, той сміється,
той ридас.

Невчений син — один син, вчений
син — два сини.

Те, чого не може подолати дужа
рука, долають знання.

Сильний поборє одного, вчений —
тисячу.

Вовк не наїється вівцями, людина
не вдовольниться думками.

У дерева, від плодів обважнілого,
гілля донизу хилиться.

Розум замолоду — цінність,
прихована в камені.

Складній роботі — багато розуму,
юнакові — порад.

Добра порада — половина щастя.

Не питай того, хто довго жив, питай
того, хто багато ходив.

Що бачить пташеня в гнізді,
те бачитиме, коли й вилетить.

Того, що старому відоме, і лукавий
не знає.

Старий між молодими молодшає,
молодий між старими розумнішає.

Твій розум не в мене, мій розум
не в тебе — от ми й квити.

Зло — ворог, розум — друг, тож до
розуму додавай розум.

Коли злість попереду, розум —
позаду.

Приходить злість — утікає розум.

Голова — для розуму, мудрець — для
народу.

З розумним ватажком не заблукаєш.

Розумний розповість, що бачив,
дурний — що їв і пив.

Пообіцяє розумний — зробить,
пообіцяє дурень — і ноги поламає.

Слово, сказане дурно, — як бистра
вода, слово, сказане розумному, —
мов знамено.

Голодний розумний дивиться під
казан, голодний дурень — у казан.

Краще бути меншим між розумними,
ніж старшим між дурними.

На зріст — як верблюд,
а розуму — з гудзик.

Казана торкнешся — пристане сажа,
з дурнем поведешся — пристане біда.

Дурний батьків не поважас.

У телення півложки їжі лишасться.

Дурний і в свосму домі гість.

Дурний джигіт і свято зіпсує.

Дурень сам нічого не досягне, а того,
хто досяг, ненавидить.

Дурень мало говорить,
а як і скаже, то пісенітницю.

У дурного завжди одна витівка
зайва.

Виріє з вола, а все ще теля.

Нес бреше, коли злодія нема й сліду,
до дурня розум приходить після
обіду.

Дурень, що їде на верблюді,
пішохода бродягою називає.

Дурна жінка змусить чоловіка
останнього коня зарізати.

Позичиш у дурня — на людях борг
вимагатиме.

Дурню весело — зорі лічить.

Телення і тисяча лих не мине.

Теленень і з коня падає невдало.

У петями завжди турбот багато.

Ще й лозинкою не торкнулися,
а воно вже верещить.

Не можна й кулею дістати,
а він шаблюку вийма.

Нема ані копійки, а верблюду в зуби
заглядає.

Гордість — молодцю згуба.

Не хвались тим, що знаєш, — може
знайтиш кращий знавець.

Не хвались, що сильний, — натрапиш
на сильнішого; не кажи, що
хитрий, — стрінеш хитрішого.

Хитрощі однієї жінки — поклажа
для сорока ослів.

Хто хвалиться, що не заблукає, —
зіб'ється з дороги ще до обіду.

Хитрий і в воді ніг не замочить.

Куна піску не стане каменем,
хвалько — батирем.

Скільки не хвалиться ворона —
соколом їй не бути, скільки
не хвалитиметься осел — жеребцем
не стане.

Не хвались непопитими чобітьми.

Заманулося левові на місяць
скочити, та ногу звихнув.

Захотів роги мати, а лишився без
ушей.

Якщо вітер барана підніма, то козу
шукай на небі.

Кожен, хто йде в гори, каже, що його
вершина — найвища.

Чванька по ході пізнаєш.

Хоч би куди полетіла ворона, скрізь
гірша за сокола.

Як віслюка не нав'ючуй,
верблюдом не стане.

Як не пестуй сови, соколом не буде.

Коли близько нема людей, жаба
каже: «Озеро мос!»

Ви — горді, і ми — горді, а хто ж
нагнеться підняти батіг?

Справжня честь у душі людини,
а не в гонорі.

Вуха не винні в тому, що чули.

Скромність прикрашає людину.

У чесного і кінь не худне, і шуба
не зношується.

Ціна джигіта — сто коней, ціна
совісті — тисяча.

Від щирого плачу і в сліпого сльози
течуть.

Соромливий не з'їсть навіть того, що
йому подали.

Будеш надто соромливим — завжди
кисле молоко питимеш.

Той, хто не має совісті вдома,
не матиме її на людях.

Очі побачили, а обличчю червоніти
доводиться.

Хто тобі вклонився, того і ти
привітай.

Він совість свою у вузлик зав'язав.

Поважатимеш інших, поважатимуть
і тебе.

Від розливу ріки колодязь
не псується.

Бурхливому джерелу спина —
не загата.

Обережна ворона потрапляє
в пастку боком.

У кого покрали овець, той
і подвір'я замикає.

Упертому скажеш: «Падай туди»,—
він неодмінно сюди впаде.

Йолопа попроси — не чує,
спитай — не знає, а як і знає,
то пуття з того ніякого.

Дволикого виправлять двоє дужих.

У брехупа завжди свідок поруч.

Жінка не збрехала — вона просто
те, що не дочула, переказала.

Брехун спершу себе обдурить.

Похвальба веде до обману,
обман — до сорому.

Простак півроку під собою коня
шукав.

Простак дивиться, що в тебе на
ногах, лукавий — що на обличчі.

Безталанний кине кийок, а він
йому ж на голову впаде.

Безжурний і від води гладшає.

Щасливий і на пожежі не опечеться,
нещасний і на соломищі
спіткнеться.

○
Надто завзятий розбиває або камінь,
або свою голову.

○
Нікчема того поважас, кого боїться.

○
Сам упав, а сміється з того, хто
спіткнувся.

○
Собака гавка, а верблюд, знай, собі
йде.

○
Коня підковують — іпак ногу
піднімає.

○
Хто твердить: «Сам знаю»,— далеко
не зайде.

○
Хто каже: «Мос»,— високо кирпу
гне.

Велика дірка з малої кепкує.

○
У собаки кістку позичав.

○
Сам я ситий — очі голодні.

○
Не показуй ненажері великої
посудини.

○
Взявши шість, сім не з'їси.

○
Даси — одержиш, посіси —
пожнеш.

○
Тому, хто дас,— і п'ять багато,
тому, хто бере,— і шість мало.

○
Хоча плунок голодний, зате вуха
ситі.

○
Багато ходить — стає бродягою,
багато говорить — базікою.

Без теревень балакучий заскучас,
ще й боятиметься, що базікою
назвуть.

Від левових жартів лисиця здохла.

Велика злива швидко вщухас,
гаряча людина швидко холоне.

Хто сам визнав помилку, вдруге не
помилиться.

Того, хто визнає помилку,
не карають.

У баского копя піт не висихас,
у пшайголови — очі.

Під ногами боягуза земля
розступасться.

Хто боїться ведмеда — в ліс
не ходить.

Хто сам упав — не плаче.

У боягуза руки короткі.

Хто боїться, тому двоїться.

Боягуз і баранячої голови боїться.

Хто влітку змії злякався, узимку
й через мотузок не переступить.

Сміливець не бреше, боягуз правди
не каже.

Не кажи, що цей будинок твій, — за
рогом будинку с люди.

Злодій з'їдає чужу худобу і свою
совість.

Злодій до скопу доводитиме, що він
чесний.

Переляканому воїнові і дитя — воїн.

У зрадника немає батьківщини.

Коли в сусіда вдень намисто
украдеш, посити доведеться вночі.

Не знайшов звіра — кінь винен,
не вистрелив — рушниця.

Зібране ложкою — не розкидай
ополоником.

Не плюй у колодязь, з якого воду
п'єш.

Не змагайся з вітром, не жешься за
тінню.

Не жартуй з водою — потонеш,
не жартуй з вогнем — згоринь.

Не ганяйся за зайцем — утомишся,
не грайся з вогнем — обпечешся.

Не гань нікого позаочі — земля
перекаже йому.

Стережись того, хто, входячи,
усміхасться, виходячи, бурчить.

Подумай, як виходитимеш,
ще не входячи.

Не грюкай дверима, в які
ще доведеться заходити.

Прийшов просити айран* —
не ховай відра.

Сівши на верблюда, не ховайся
за козу.

* Айран — напій з розбавленого ки-
слоного молока.

Як застукас біда, не жалій ушей,
аби врятувати голову.

Не шукай хвороби для здорової
голови.

Вибригуєш, мов жеребчик, та
не забувай про батіг.

Ніж часто коня купувати, краще
дорогу вибирай.

Хоч і недалеко йдеш, а ціпка не
кидай.

Хочеш побачити, яка висока гора,—
не піднімайся на її вершину.

Якщо кулан * упаде в колодязь,
жаби гратимуться його вухами.

* Кулан — дикий осел.

Якщо в тебе підпови слизькі,
міцніше прибивай підбори.

Голої вівці не стрижуть.

Якщо ласкою манити, то й змія
з нори виповзе.

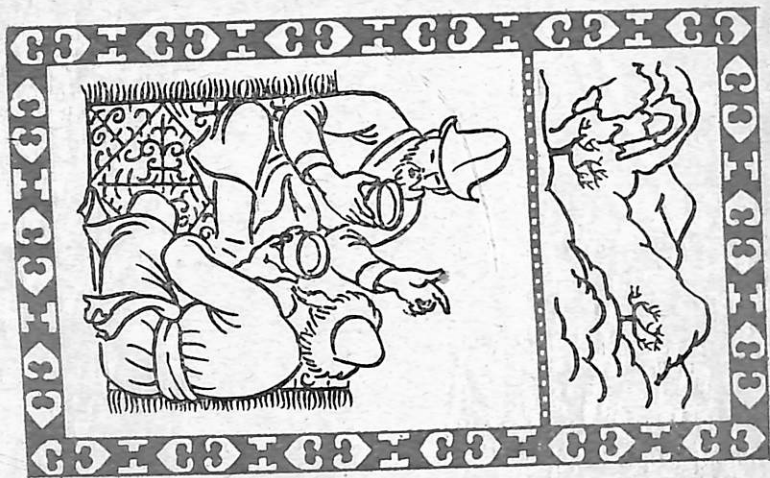
Хто бере позичку, той бере
і зобов'язання.

Хто йде берегом озера —
не відчуває спраги.

Багато думатимеш — мудрим станеш,
багато гратимешся — дитям станеш.

Поганий джигіт вже замолоду
старий.

Краще добра сорока, ніж поганий
яструб.

Приказка — мови окраса

Прислів'я — слово батьків.

Думка — джерело слова.

Батько слова — розум, мати слова — мова.

З води масла не сколотити,
у пустому слові думки не знайдеш.

Без овець нема вовни, без думки — приказки.

Слова народжуються із слів: звідки їм узятися, якщо не говорити.

Дорога — погам, рот — словам.

Вітер гори руйнує, слово народи піднімас.

Слово правду знаходить.

Язык — перекладач серця.

Чого не підніме слон, підніме язык.

Суха ложка рот дере, сухе слово — мозок.

Почуєш холодне слово — і лід на душу ляга.

Добре слово — половина щастя.

Добре слово людину живить,
від поганого — голова болить.

З добрим поговориш — на душі тепло, з лихим — холодно.

Язик гостріший за шаблю.

○

Палиця по тілу б'є, слово до кісток дістає.

○

Слова, що вийшли з-за тридцяти зубів, доходять до тридцяти родів.

○

Слово від правди не псується.

○

Навіть коли сидиш криво, говори прямо.

○

Правдиве слово до істини приведе, брехливе — тільки свого хазяїна знайде.

○

Неправдиве слово височини не досягне.

○

Щедрий не хвалиться дарунком, сильний — вірністю слову.

Найвище мистецтво — красномовність.

○

У майстра руки — друзі, у промовця язик — друг.

○

У кого перцю багато, додає його й до каші.

○

Слово часом пече дужче за вогонь.

○

Рана від списа загоїться, та не від язика.

○

Гострий ніж — ворог піхов, гостре слово — ворог душі.

○

Хай будуть слова добрими, гнів — нещадним.

○

Початок слова міцний — кінець буде приємний.

Куди очі не досягнуть, слово діїде.

○

Хоробрі слова руйнують фортеці.

○

Дорогу скорочує бесіда.

○

Коли нема чим пригостити,
ласкаве слово скажи.

○

Язык — без кісток, розум — без дна.

○

Слово без доказу — торішній вітер.

○

Слово — срібло, пісня — золото.

○

Пісня — слів царівна.

○

Дівчата — квіти народу, пісня —
квітка свята.

○

Джигіт і на смерть іде з піснею.

Сідаючи на верблюда, казах одразу
пригадує пісню.

○

Розумний знає прислів'я і скаже
влад.

○

Хто кочувати не вмів —
обламається в дорозі,
хто змісту слів не розумів —
собі шкодить.

○

Мудрець помре, та слово його
житиме.

○

Мудрець говорить дотепно,
невіглас — злісно.

○

Той, хто розумів мудрість, і сам
мудрий.

○

Від похвали мало користі.

○

Бігай не язиком, а знацями.

Сказати слово дурню — однаково
що закинути його на дно річки.

Тисяча слів дурня не варта одного
слова розумного.

На чужому коні добре кататися,
з чужого слова легко сміятися.

Хоч і кажеш жартома — кажи,
подумавши.

Воду лий на землю, яка її вбирає;
слово кажи тому, хто ціну йому
знає.

Аркан хороший довгий,
слово — коротке.

Хто за словом женеться — біду
дожене.

Менше говори, більше слухай.

Коли двоє говорять разом, не чути
жодного.

Хто багато говорить — розлучається
і з друзями, і з ровесниками.

Тримайся далі од базіки.

Багато говориш — базікою
називають, мовчиш — за дурня
мають.

Скажеш «бачив» — багато слів,
скажеш «не бачив» — одне слово.

Сам як мізинець, а на слово бистрий.

Чутки із сорока клаптиків пошиті.

Брудні ноги бруднять тьор*, брудні
слова — людей.

* Ть о р — почесне місце в юрті.

Вітер знаходить діряву юрту,
облудне слово — діряву душу.

Серед хвороб найгірша — кольки,
серед слів найгірші — плітки.

У брехуна і правдиве слово —
на вітер.

Горе життя вкорочусь, брехня —
щастя.

Брехливе слово далеко не йде.

Є в тебе ворог, звать його «брехня»,
піддаєшся — в біду затягне.

У брехні хвіст із клаптиків.

Помилку переднього помічас задній.

І муха на мед сідає.

Хай краще спотикаються мої ноги,
а не язик.

Що бачили очі — істина, що чули
вуха — напівістина.

Стара одежа не гріє.

Без вітру і трава не колишеться.

Володар людини — епоха.

Який час, такі й справи.

Все має причину, початок мотузка
тягне за собою кінець.

Однолітки — не ровесники, люди
одного часу — ровесники.

Який час, такий і указ, який ліс,
такий і звір.

Задні колеса вслід за передніми
котяться.

Куди голка пройде, туди й нитку
потягне.

Хто багато ходить — не зглянеться,
як без черевиків зостанеться.

Хто змерз — вихваляє шубу,
хто заблукав — дорогу.

Хоч життя роки лічить, та душа
не старіє.

Вісімдесят — хіба це ті роки, які мені
хотілося бачити?

Краще знати одного на ймення, ніж
тисячу — на обличчя.

Якщо казах каже: «Близько», —
вважай, що до захід сонця дійдеш.

Мороз свою силу знає, мурашка —
шлях.

Де вже там землі бути рівною, коли
в тебе підбори криві.

Думка голодного — в їжі,
пішохода — в п'ятах.

Нехай нам у житті найбільшим
лихом буде юшка.

Добрій їжі — добру й ложку.

Де добра їжа, там і хвороб нема.

М'ясо — для м'язів, бульйон — для
лиця.

У голодного і очі неситі.

Сніданок їж сам, вечерєю поділись.

Краще поділитись їжею, ніж їсти донесхочу.

○

Коли мучить спрага, і вода — наче мед, коли ситий — і кумис прокислий.

○

Хто їздить на віслику — про коня не питає, хто завжди їсть рибу — про м'ясо не питає.

○

Хто б що не казав, а вовк соломи не їсть.

○

Ідеш у дорогу — бери харчів удосталь.

○

Хто не наївся до обіду, облизавши ложку, ситим не стане.

○

Хвороба і верблюда з ніг звалить.

○

Хвороба — не вода, жарт — не обида.

Коли дві хвороби приходять разом — від смерті не врятуєшся.

○

Кінь важкої поклажі не любить, хворий — сміху.

○

Хвороба проходить, звичка залишається.

○

Місяць походиш — здоровим станеш.

○

Бруд зникає, коли його змієш, туга минає, коли її виляєш.

○

У кого рот не скривиться, коли плач бере.

○

Хто не хоче бачити, той і верблюда не помітить.

○

Кажуть — там казан є, а прийдеш — і ополоника нема.

У загубленого ножа золота колодочка.

Те, що маємо,— мідь, чого
не маємо — золото.

Здала — ніби золото, наблизися —
мідь, підійдеш — нема нічого.

У заліза один кінець гарячий,
другий — холодний.

Що з того, що світ широкий, коли
в тебе чоботи тісні.

Добрий супутник — шлях коротший.

Вітер очищає повітря, сміх — душу.

Таїну душі повідають очі.

Обіцяна шапка на вуха не лізе.

Краще сьогодні яйце, аніж завтра
курка.

Дно роздуму — море, упадеш —
потонеш; ризик — човен, сядеш —
переплинеш.

Хто щастя шукає, той і знаходить.

Щастя не спізниться і до старого,
не буде воно дочасним для
молодого.

Найдальше — вчорашній день,
найближче — завтрашній.

Сонце велить — і день настане,
правда велить — душа ясніша стане.

Геній, як і сонце, належить усьому
світові.

У добрих звичаїв довге життя.

Вінець справедливої справи —
торжество.

○

Надія не вмирає.

○

Добра звістка — половина щастя.

○

Зло кінчається прикрістю, доброта —
радістю.

ЗМІСТ

- 5 Вступне слово *Федора Моргуна*
14 Рідну землю, як прапор, шануй
26 Бідняки потіють,
а пани з того жиріють
36 Життя без праці — погаслий
жар
50 Земля красна врожаєм
64 Сила птаха — в крилах,
сила людини — в дружбі
80 Надійся не на силу, а на розум
108 Приказка — мови окраса

КАЗАХСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

С б о р н и к

Составитель и переводчик Моргун
Федор Авксентиевич

Серия «Мудрость народная»

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *З. Г. Коваль*
Художник *Р. М. Багаутдінов*
Художній редактор *В. В. Машков*
Технічний редактор *І. О. Селезнєва*
Коректори *Т. В. Грузинська,*
О. С. Назаренко

ЗМІ

Виготовлено на книжковій фабриці
«Жовтень» республіканського
виробничого об'єднання
«Поліграфкнига», Київ, вул. Артема, 23а.

БФ 27798.

Здано на виробництво 18.VIII 1975 р.

Підписано до друку 28.XI 1975 р.

Папір машинно-кредяний.

Формат 70×108^{1/8}.

Фізичн. друк. арк. 2.

Умовн. друк. арк. 2,8.

Обліково-видавн. арк. 2,208.

Ціна 18 коп.

Замовл. 876. Тираж 50 000.

5
14
26
36
50
64
80
108

